

А. М. Безгубенко,
к. е. н., доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання, ТНЕУ
О. А. Івашко,
аспірант, старший викладач кафедри менеджменту організацій, ВНУ ім. Лесі Українки

ВПЛИВ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ІНВЕСТУВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Висвітлено теоретичні засади функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку. Проаналізовано вплив ТПР на соціально-економічний розвиток регіону. Визначено основні напрями вирішення проблем зайнятості в регіоні.

Theoretical principles of functioning of the special economic areas and territories of priority development are reflected. Influence of TPR is analysed on socio-economic development of region. Certainly basic directions of decision of problems of employment in a region.

ПОСТАНОВКА НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ

Аналіз створення і функціонування спеціальних режимів інвестиційної діяльності в світі засвідчує, що майже всі країни з ринковою економікою успішно використовували і використовують нетрадиційні методи активізації своєї участі в міжнародному поділі праці, постійно вдосконалюють і поглиблюють цей процес, використовуючи для цього іноземний капітал. Серед них найбільш виправданими на практиці є спеціальні (вільні) економічні зони (СЕЗ) і території пріоритетного розвитку (ТПР), оскільки вони не мають спеціального національного чи історико-географічного підґрунтя для їх створення, а вимагають лише виваженого наукового підходу й відповідного організаційно-правового та фінансового забезпечення.

Складність проблеми утворення СЕЗ і ТПР полягає в тому, що вони мають бути органічно вписаними в національну економічну систему і разом з тим — привабливими для іноземних інвесторів.

Україна потребує більше 50 млрд дол. інвестицій для розвитку національної економіки, але в умовах жорсткої обмеженості державного бюджету в найближчий час без залучення іноземного капіталу неможливо реалізувати великомасштабну інвестиційну програму, розрахо-

вану на 2002—2010 рр. Тому в Україні були створені нормативно-правові основи вільного підприємництва, інвестиційної діяльності та інші, направлені на розвиток СЕЗ і ТПР.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зазначені проблеми знайшли своє відображення у багатьох наукових дослідженнях і працях вітчизняних вчених-економістів, таких як Діргачев В.О., Макогон Ю.В., Передерів В.С., Пила В.І., Савельєв Є.В., Сіваченко І.Ю., Сіденко В.Р., Чмир О.С. та ін. У їх працях значна увага приділяється територіальним і економічним передумовам створення СЕЗ і ТПР, питанням формування ефективної моделі механізму управління економічними процесами, доцільності залучення зовнішніх і внутрішніх інвесторів.

Відаючи належне високому рівню наукових робіт названих авторів, зазначимо, що в їх рамках дослідження теоретичних аспектів, вітчизняної прагматики фінансового механізму СЕЗ і ТПР здебільшого мають фрагментарний характер. Крім того, на сьогодні практично відсутній комплексний аналіз соціально-економічних ефектів інвестиційної діяльності на СЕЗ і ТПР та альтернативних стратегічних пріоритетів активізації інвестиційної діяльності.

Таблиця 1. Динаміка кількості створених робочих місць по ТПР та Волинській області в цілому*

	Роки								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
По Волинській області	5750	5196	5179	6625	5649	8819	7510	6147	5638
По ТПР м. Нововолинська	102	308	2080	2685	304	222	191	133	71

* Складено автором на за даними Звіту про роботу виконавчої дирекції Ради з питань ТПР у Волинській області за 2000—2008 рр.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Як уже зазначалося вище, до спеціальних режимів інвестиційної діяльності відносяться СЕЗ і ТПР. Перш ніж перейти до аналізу впливу їх діяльності на соціально-економічний розвиток регіону, слід визначитися щодо розуміння їх сутності.

Відповідно до Закону України від 13.10.1992 р. №2673-III "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" спеціальна (вільна) економічна зона є частиною території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України.

У свою чергу територія пріоритетного розвитку чинним законодавством визначається як територія, на якій склалися несприятливі соціально-економічні та екологічні умови, незадовільний стан зайнятості населення і на якій запроваджується спеціальний режим інвестиційної діяльності для створення нових робочих місць [1; 2].

Тобто і ВЕЗ і ТПР створювалися з однаковою метою — для вирішення проблем зайнятості, активізації зовнішньої торгівлі, залучення іноземних інвестицій, пошуків науково-технічного обміну, досягнення нової інноваційної якості економіки, розширення експортної бази або розвитку імпортозаміщення.

З 1992 року Україна практично приєдналася до майже 30 країн світу, на території яких існують вільні економічні зони та території пріоритетного розвитку. До недавня (до 2006 року) в Україні функціонували різні за масштабом території пріоритетного розвитку у де-

в'яти регіонах, в яких формувалася особливий режим здійснення підприємницької діяльності, встановлений окремо для кожної ТПР, а саме:

- ТПР в Автономній Республіці Крим;
- ТПР у Волинській області;
- ТПР у Донецькій області;
- ТПР у Житомирській області;
- ТПР у Закарпатській області;
- ТПР у Луганській області;
- ТПР у м. Харкові;
- ТПР у Чернігівській області;
- ТПР у м. Шостка Сумської області.

У Волинській області також з 1 січня 2000 року був запроваджений спеціальний режим інвестиційної діяльності щодо реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних видах діяльності, строком на 30 років. Спеціальний режим інвестиційної діяльності тут запроваджувався з метою залучення інвестицій у пріоритетні галузі виробництва та працевлаштування працівників, які звільнялися у зв'язку з закриттям, реструктуризацією та перепрофілюванням гірничодобувних та інших підприємств у Волинській області; для впровадження новітніх технологій; розвитку зовнішньоекономічних зв'язків; збільшення обсягів виробництва високоякісних товарів та надання послуг; створення сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури; ефективного використання природних ресурсів. Передбачалося встановлення податкових і митних пільг для суб'єктів підприємницької діяльності, які реалізують на території пріоритетного розвитку у Волинській області інвестиційний проект на підставі договору, укладеного з Нововолинською міською радою.

Слід відмітити, що соціально-економічний ефект від створення та функціонування ТПР у Волинській області полягав у створенні нових та збереженні існуючих робочих місць, підвищенні добробуту населення, кількості виробленої на ТПР продукції та її експорту, зниженні рівня безробіття.

Від створення ТПР у Волинській області очікувалося створити та зберегти близько 20 тисяч робочих місць (див. таблиця 1).

За даними таблиці можна прослідкувати тенденцію до зростання кількості створених робочих місць в перші роки функціонування ТПР у Волинській області. Так, станом на 1 січня 2002 року на ТПР у Волинській області було збережено 8 і створено 308 робочих місць. На 01.01.2003 р. ця цифра збільшилась до 2080. Це зумовлено збільшенням кількості суб'єктів господарювання, що реалізували інвестиційні проекти на ТПР упродовж 2002 року. Станом на 1 січня 2004 року створено 2685 робочих місць. Починаючи з 2005 року кількість створених робочих місць почала скорочуватися у зв'язку з призупиненням діяльності ТПР, зокрема з відміною пільг з оподаткування для суб'єктів, що реалізують інвестиційні проекти на ТПР.

За період з 2000 р. по 2005 р. спостерігався значний позитивний вплив результатів роботи в режимі ТПР на соціальне життя міста Нововолинська, а саме зни-

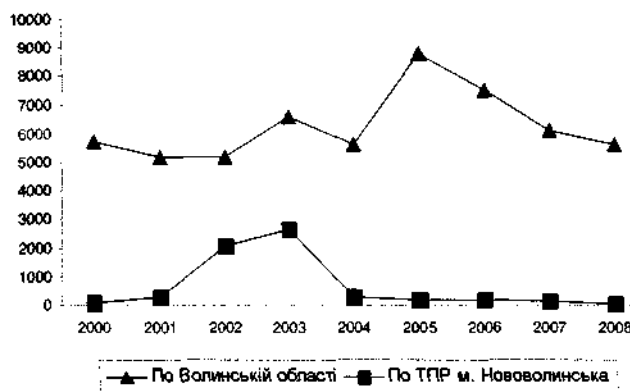

Рис. 1. Динаміка кількості створених робочих місць на ТПР у Волинській області*

* Складено автором на за даними Звіту про роботу виконавчої дирекції Ради з питань ТПР у Волинській області за 2000—2008 рр.

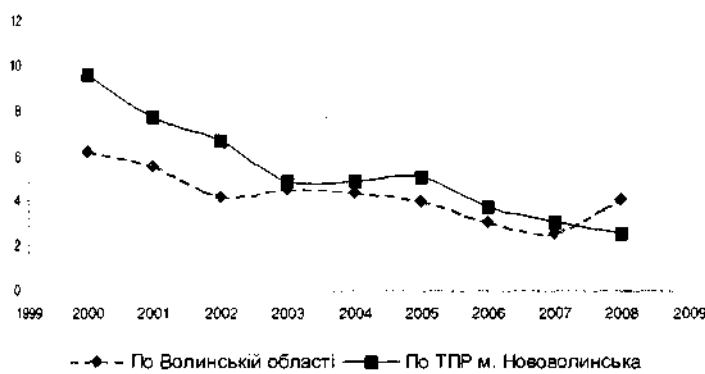

Рис. 2. Динаміка кількості безробітних внаслідок створення ТПР у Волинській області*

* Складено автором на за даними Звіту про роботу виконавчої дирекції Ради з питань ТПР у Волинській області за 2000—2008 рр.

звився рівень безробіття. Станом на 01.01.2000 р. він становив 9,6 %, на 01.01.2001 р. — 7,7%, на 01.01.2002 р. — 6,7%, на 01.01.2003 — 4,7%, на 01.01.2004 р. — 4,8%, на 01.01.2005 р. — 4,9%, на 01.01.2006 р. — 3,6%, на 01.01.2007 р. — 3,1%, на 01.01. 2008 р. — 2,7%, на 01.01.2009 р. — 3,9% [2].

За статистичними даними, на одного жителя міста припадало за період функціонування ТПР інвестицій у 212,9 дол. США, з них 168,6 дол. США іноземних інвестицій [2].

Таким чином, розвиток ТПР мав позитивний вплив на розв'язання комплексу соціальних проблем, пов'язаних зі створенням і збереженням робочих місць та забезпеченням належного рівня життя населення. Так, за першопочатковий період функціонування ТПР відбувався ріст середньомісячної заробітної плати з 252 грн. у 2002 р. до 513 грн. у 2004. У подальші роки (після призупинення функціонування ТПР) ріст середньомісячної заробітної плати відбувався за рахунок підвищення середніх нормативів вартості життя урядом (див. рис. 3).

Як вже згадувалось вище, одним із головних завдань заснування СЕЗ і ТПР було вирішення проблем зайнятості та підвищення життєвого рівня населення.

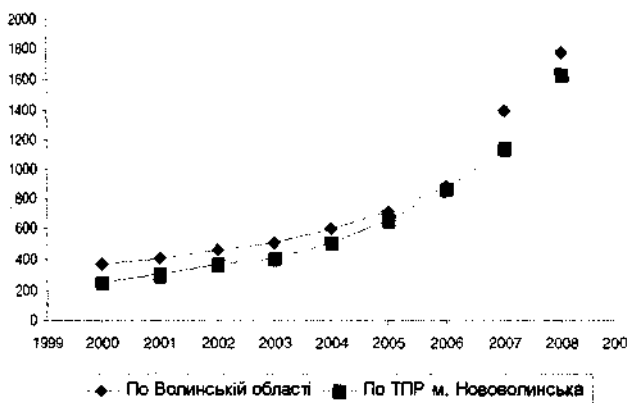

Рис. 3. Динаміка середньомісячної заробітної плати на ТПР у Волинській області*

* Складено автором на за даними Звіту про роботу виконавчої дирекції Ради з питань ТПР у Волинській області за 2000—2008 рр.

Динаміка працевлаштування та введення робочих місць на ТПР у Волинській області явно позитивна та перевищує загальноукраїнські показники.

Ефективний розвиток ТПР вимагає визначення пріоритетних напрямів інвестиційного розвитку. Зокрема, такі напрями окреслені в Концепції інвестиційної програми сталого розвитку міста на 2001—2010 рр., яка включає завдання, спрямовані на використання економічного, ресурсного та інтелектуального потенціалу міста для вирішення питань підвищення рівня конкурентоспроможності продукції, завоювання нових ринків її збуту, налагодження виробництва кардинально нових видів продукції за рахунок застосування сучасного обладнання і технологій.

Реалізацію намічених завдань передбачається досягти за рахунок не лише інвестиційних коштів, але й за рахунок реінвестування, кредитів комерційних банків, коштів міжнародних кредитних ліній, які працюють в області й обслуговують проекти малого та середнього бізнесу.

Складовою частиною політики інвестиційної діяльності є прискорення темпів створення нових робочих місць, особливо на ринках праці монофункціональних міст, шахтарських регіонів, забезпечення зайнятості сільського населення.

Підсумовуючи вищесказане, слід відмітити, що для розв'язання проблем зайнятості на ТПР передбачається:

- продовження роботи з реструктуризації державних підприємств шляхом залучення інвестицій для розвитку підприємництва у виробничій сфері за умови забезпечення модернізації застарілих і створення нових високопродуктивних робочих місць, а також забезпечення ефективного функціонування підприємств у післяприватизаційний період;

- запровадження сприятливого інвестиційного режиму для підприємств, які створюють нові робочі місця, у тому числі для неконкурентоспроможних на ринку праці категорій населення;

- надання державної підтримки районам, в яких склалася критична ситуація на ринку праці, шляхом запровадження особливих режимів приватизації, інвестування та кредитування, а також розроблення і впровадження механізму залучення коштів іноземних кредитних ліній та міжнародної технічної допомоги [3, 22].

Подальші наукові дослідження варто продовжити в напрямі поглиблення аналізу соціально-економічних ефектів діяльності СЕЗ і ТПР та обґрунтування доцільності подальшого їх функціонування.

Література:

1. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон від 13.10.1992 р. №2673-ХІІ.
 2. Звіт про роботи виконавчої дирекції Ради з питань ТПР у Волинській області за 2000—2008 рр.
 3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002—2010 роки" від 28.12.2001 р. № 1801.
- Стаття надійшла до редакції 07.10.2009 р.